

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

О.І. Шкуратов

*доктор економічних наук, старший науковий співробітник
заступник директора з наукової роботи та інноваційного розвитку*

О.А. Слободенюк

*кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник
вчений секретар*

Інститут агроекології і природокористування НААН

О.І. Ступень

*кандидат економічних наук
доцент кафедри управління земельними ресурсами*

Львівський національний аграрний університет

Обґрунтовано інституціональні засади організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі. Запропоновано теоретико-методологічну модель інституціональної мотивації розвитку еколого-безпечного аграрного виробництва, що складається з напрямів ліквідації конфліктності та передбачає балансування інтересів суб'єктів екологічної безпеки в аграрному секторі у підсистемах (економічній, екологічній, соціальній) з метою екологізації аграрного виробництва та підвищення ефективності використання природо-ресурсного потенціалу

Ключові слова: *екологічна безпека, модель, інституціональна мотивація, інтереси, балансування.*

Будь-яке дослідження питань формування екологічної безпеки включає в себе виявлення та визначення господарюючих суб'єктів, які самостійно формують свої потреби та задовольняють їх в процесі своєї діяльності. Тому, для ефективного господарювання суб'єкт повинен мати повну свободу в питаннях визначення свого соціального, правового чи будь-якого іншого положення. Проте, згідно міжнародних правових актів та угод щодо визначення прав та свобод людини, кожен господарюючий суб'єкт повинен узгоджувати рівень своїх свобод зі свободами інших суб'єктів, навіть якщо це суперечить деяким його потребам.

В основі функціонування будь-якої системи лежить потреба, під якою розуміється стан організму, людської особистості, соціальної групи, суспільства загалом, що виражає залежність від об'єктивного змісту умов їх існування та розвитку і виступає джерелом різних форм їх активності [1]. На основі потреби суб'єкт будь-яких відносин самостійно обирає спосіб реалізації цієї потреби, формуючи інтерес. Тому для системного уявлення екологічної безпеки варто акцентувати увагу на інституціоналізмі, що є одним із способів дослідження чинників виникнення екологічної кризи в Україні. Інституціональний підхід характеризується своєю функціональністю в контексті розробки заходів екологічної політики і є дієвим інструментом

для інтерпретації та прогнозування екологічно-збалансованого розвитку всієї країни та аграрної галузі зокрема.

Інституціоналізм є доволі поширеною методологією в сучасній економічній науці і представлений низкою праць відомих на світовому рівні вчених, таких як Д. Белл, Т. Веблен, Дж. Гелбрейт, Т. Еггертсон, Р. Коуз, Д. Норт, У. Ростоу, Дж. Ходжсон та ін. Дослідженням проблем інституціонального забезпечення природокористування нині займається низка відомих вітчизняних учених, зокрема І.К. Бистряков, З.В. Герасимчук, В.А. Голян, Л.М. Грановська, О.І. Дребот, О.Ф. Івашина, Н.В. Зіновчук, О.І. Ковалів, С.М. Рогач, А.А. Ткач, С.К. Харічков, М.А.Хвесик та ін. Однак незважаючи на значний обсяг теоретичних і методологічних досліджень, низка питань, що стосуються проблем інституціонального забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі, досі залишаються не всебічно опрацьованими.

Метою дослідження є обґрунтування інституціональних засад організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі.

Основною категорією інституціоналізму є категорія «інститут», еволюція якого відбулася разом з розвитком інституціональної теорії. Т. Веблен під інститутами розуміє правила, норми поведінки, стереотипи мислення в сус-

пільстві різних соціальних груп [2, с. 75]. Д. Норт визначає інститути як правила, механізми, що забезпечують їх виконання і норми поведінки, які структурують характер взаємодії між людьми. Він відокремлює три складові інститутів, до першої складової він відносить неформальні обмеження, такі як норми моралі, традиції та звичаї; до другої — формальні правила (конституція, кодекси та закони, підзаконні акти); і до третьої — механізми примусу до дотримання встановлених правил [3, с. 62–63].

Отже, інститути мають властивість формувати характер взаємодії економічних агентів. Без цієї властивості нормальне функціонування ринку було б неможливим. Іншими словами, позитивні чи негативні тенденції, що переважають в певний час на ринку, залежать від наявних у суспільстві інститутів на певний момент його розвитку. А.А. Ткач вважає, що вагомим чинником успіху впровадження інститутів є поведінка самої держави, що насамперед, має відповідати нормам уже сформованих інститутів [1, с. 34].

Варто пам'ятати, що інститути завжди взаємопов'язані між собою та формують єдину систему, яка має назву інституціональне середовище. Інституціональне середовище визначає параметри розвитку господарюючих суб'єктів та має вплив на механізми державного регулювання, стимулює або стримує підприємницьку діяльність, визначає пріоритети споживачів, розмір трансакційних і трансформаційних витрат підприємств. Окрім цього інституціональне середовище впливає на структуру економічної моделі країни, формування доходів та ділову активність економічних агентів.

М.А. Хвесик та В.А. Голян визначають інституціональне середовище як сферу взаємодії її складових елементів: інститутів-правил, інститутів-організацій та інституційних умов, що формують методи та обсяги використання природно-ресурсного потенціалу та передбачають трансплантацію й конвергенцію інститутів, інституціональне проектування та інституціональний реінжиніринг для усунення інституціональних проблем [4, с. 79]. На нашу думку, інституціональне середовище системи екологічної безпеки в аграрному секторі слід розглядати дещо ширше, насамперед як регуляторну систему гармонізації взаємовідносин сільськогосподарської діяльності, агроєкосистем та суспільства, спрямовану на оптимізацію виробництва з урахуванням фактичних вимог і обмежень чинних інститутів щодо запобігання екологічним загрозам, ризикам і небезпекам, а також захисту від їх прояву.

Жоден суб'єкт сільськогосподарського виробництва не здатний нормально функціо-

нувати за межами інституціонального середовища. Через це, досліджуючи інституціональне середовище, яке сформувалось нині в аграрному секторі економіки країни за рахунок процесів трансформації економічних та соціальних умов життєдіяльності населення, неможливо не помітити його вплив на ефективність господарської діяльності підприємств та організацій, зокрема тих, що функціонують в сфері забезпечення екологічно безпечного виробництва [5, с. 190].

На сьогодні в Україні існує п'ять основних проблем функціонування інституціонального середовища: висока нестабільність формальних правил, наявність високого рівня корупції, що викривляє неформальні правила, недосконалість судової системи, неефективна робота політичних організацій, що створюють перепони на шляху розвитку добросовісної конкуренції, низький рівень розвитку соціально-економічних організацій, наприклад, об'єднань продавців чи покупців, які могли б захищати права всіх учасників ринку від негативного впливу діяльності порушників неформальних та формальних інститутів [6, с. 24; 158].

Інституціональне середовище повинне відповідати інтересам людей і сприяти досягненню їх цілей. Наявність протиріч є природним явищем унаслідок різноманітності інтересів і цілей індивідумів, організацій і соціальних груп, однак елементарне їх впорядкування є обов'язковим. Саме інститути та інституціональні норми створюють передумови і умови для раціональної поведінки громадян і організацій. Загалом, інститути умовно розділяють на формальні та неформальні (табл. 1).

Формальні інститути відображені в законодавчих та інших нормативно-правових актах та передбачають обов'язковість їх дотримання через систему державного контролю. Ці інститути здійснюють потужний вплив на економічну ситуацію за допомогою функціонування визначених установ та організацій. На противагу їм, неформальні інститути характеризуються відсутністю чітко визначених меж та здійснюють вплив на економічну систему у формі усних домовленостей та договорів, які спрямовані на досягнення спільної мети та формують соціально-культурні норми та правила поведінки [7; 8].

Для врегулювання конфліктності суспільних відносин втручання держави є обов'язковим (зокрема через право голосу, вибору тощо) і має в своєму розпорядженні відповідні інституційні важелі впливу. Звідси слідує, що забезпечення процесу дотримання принципів екологічної безпеки потрібно покласти на діяльність формальних інститутів як таких, чий

Таблиця 1

Формальні та неформальні інститути забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі

Складові екологічної безпеки	Інститути	
	Формальні	Неформальні
Інформаційно-аналітична	Екологічний аудит та моніторинг	Громадський екологічний контроль; засоби масової інформації
Забезпечувальна	Екологічна політика; нормативно-правові акти; ліцензування;	Освіта і виховання; екологічна свідомість; етика та мораль; культурні цінності
Функціонально-інструментальна	Стандартизації та сертифікації; субсидування та штрафні санкції; кредитування; страхування та компенсації; фінансове регулювання; екологічний менеджмент	Професійна самосвідомість
Результативно-цільова	Правова відповідальність; державний екологічний контроль	Громадський екологічний контроль

Джерело: сформовано автором.

обсяг функцій та можливостей регулюється законами або іншими нормативно-правовими актами. Дія таких інститутів та механізми захисту їх нормального функціонування підтримується, в основному, державними органами та забезпечується на державному рівні [9].

Інституціоналізація процесу забезпечення екологічної безпеки включає в себе залучення широкого кола учасників разом з їх власними цілями та притаманними їм функціями. Діяльність аграрних підприємств формується в залежності від наступних характеристик господарської динаміки: матеріальні потреби, господарські орієнтири та інтереси, визначена під їх впливом мотивація до господарської діяльності. Перш за все, суб'єктами забезпечення екологічної безпеки є органи законодавчої, виконавчої та судової влади в межах своїх встановлених законом повноважень. На другому рівні, так званому рівні «вторинної інституціоналізації», в ролі суб'єкта забезпечення екологічної безпеки виступають міністерства, відомства, служби та агентства, на плечі яких і покладена фактична реалізація екологічної безпеки в країні. І на останньому, третьому рівні знаходяться структурні підрозділи зазначених вище відомств, які безпосередньо відповідають за різні напрями забезпечення екологічної безпеки.

З метою забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі потрібно змістити акцент з техногенного розвитку аграрного виробництва на екологічно безпечний. При цьому, важливо зрозуміти, як відбувається заміна старих інститутів новими, яких змін вони знають. Інституційна теорія пропонує кілька

типів такого процесу. Переважаючим згідно з теорією, вважається тип, який іменується «path dependence» (залежність від траєкторії попереднього розвитку приблизно до «біологічної метафори» в економіці) [10]. Тобто місію спадковості в економіці виконують інститути. Національне господарство та суспільство забезпечують відтворення економічних, культурних та соціальних інститутів, які були в минулому, при цьому, поступово змінювались. Ця динаміка покладена в основу інституційного розвитку згідно положень інституціоналізму та забезпечується інноваційною діяльністю та наявністю технологічного прогресу. Ключем до збалансованого розвитку суспільних інститутів є загальноприйнята ідея чи мета, сформована в рамках неформальних інститутів. В контексті наших досліджень такою ідеєю (інституціональною мотивацією) є побудова універсальної системи стимулювання розвитку екологобезпечного аграрного виробництва. Для успіху така мотивація має відповідати інтересам усіх суб'єктів забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі, а її результативність найбільш яскраво прослідковується при формуванні еколого орієнтованого попиту населення.

Ефективне функціонування системи організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі передбачає взаємодію його суб'єктів, якими є державні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, сільськогосподарські товаровиробники, навчальні заклади, наукові установи, громадські організації, громадяни [11]. Крім того, обов'язковою умовою ефективного управління екологічною безпекою є наявність

цілей у кожного із суб'єктів її забезпечення, які є досяжними і не суперечать одна одній [12, с. 195]. Проте, виникають ситуації, коли в процесі розвитку інститутів повстають взаємовиключні цілі або не збігаються інтереси одного рівня. В таких випадках не уникнути конфлікту. Для вирішення даної ситуації потрібно правильно розставити пріоритети та визначити ціль, реалізація якої потребує першочергового розставлення пріоритетів. У той же час, як вже говорилось, система організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі несе в собі елемент конфліктності, що особливо виявляються в протиріччі цілей її суб'єктів.

Професор Л.М. Грановська [7] пропонує при вирішенні протиріч залежно від типу і рівня важливості конфлікту застосовувати дві групи методів педагогічні та адміністративні. Певна територія на якій відбувається процес природогосподарювання має свої особливості у природно-кліматичному, соціальному, демографічному, економічному, екологічному та історичному розвитку, що впливає на культуру та процес мислення місцевого населення. Ці відмінності виявляються при розв'язанні конфліктних ситуацій і визначенні інтересів. Тому єдиної стратегії розв'язання конфліктів у сфері природокористування та забезпечення екологічної безпеки досягти не можливо.

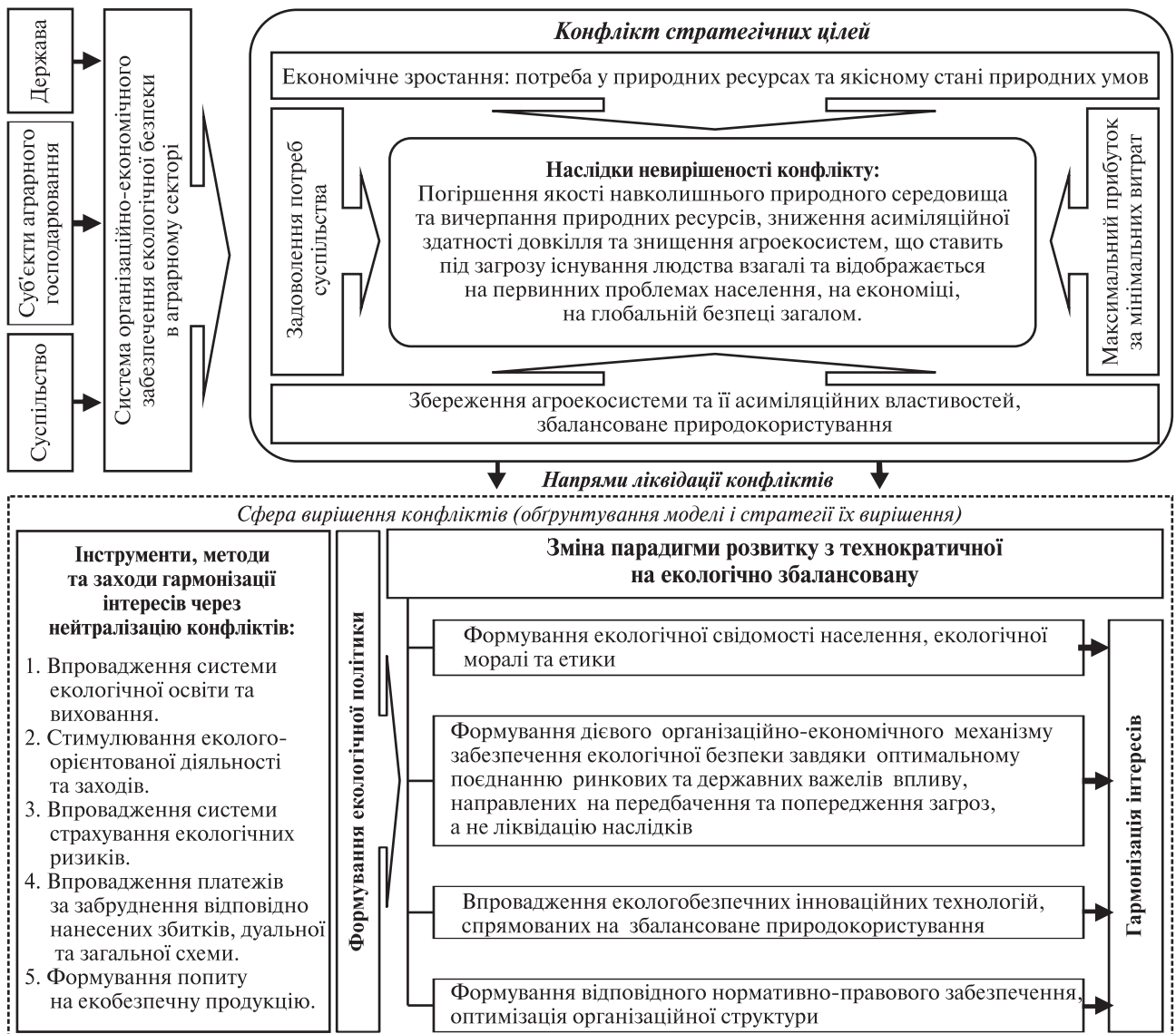
Проблема балансування суспільних інтересів вимагає більш детального розгляду в контексті забезпечення еколого-економічного паритету. Така інтерпретація суспільних інтересів не змінює їх фундаментальні характеристики, проте трансформує їх цільові орієнтири та інструменти реалізації. Відбувається формування умов, які дозволять в подальшому реалізовувати екологічні інтереси суб'єктів за допомогою ринкових механізмів. Екологічні інтереси суб'єктів означають те, що в процесі господарської діяльності та задоволенні власних потреб підприємства будуть взаємодіяти не лише з навколишнім природним середовищем, а й з іншими суб'єктами з приводу розподілу та перерозподілу природних ресурсів. При чому, в процесі їх діяльності виникатимуть не лише питання задоволення їх власних матеріальних потреб, а й питання впливу такої діяльності на навколишнє природне середовище та умови життєдіяльності суспільства, оскільки ігнорування екологічних інтересів не лише негативно вплине на якість довкілля, а й значно ускладнить ведення господарської діяльності в майбутньому. Тому надзвичайно важливо, щоб сфера інтересів господарюючих суб'єктів включала в себе окрім власних матеріальних інтересів ще й екологічне орієнтування.

Загалом у сфері управління екологічною безпекою і охороною довкілля існує низка протиріч, що виражаються конфліктами інтересів. Організаційна поведінка користувачів природними ресурсами включає в себе економічний та екологічний аспекти. Сформоване в наш час «суспільство споживання» зіштовхнулось з певними еколого-економічними суперечностями. До першого типу суперечностей відносять протиріччя між економічним зростанням та екологічними лімітами, останні з яких зумовлені обмеженою господарською ємністю біосфери. Прагнення господарюючих суб'єктів до максимізації фінансового результату і успішного продовження своєї діяльності не відповідає необхідності здійснювати значні екологічні витрати. Виникає необхідність пошуку компромісних рішень. На сьогоднішній день спостерігається поступове послаблення ринкових механізмів регулювання та одночасне посилення впливу адміністративних методів управління екологічною поведінкою суб'єктів господарювання. Багаторічний досвід показує, що адміністративна система управління організаційною екологічною поведінкою за рівних умов не може сягнути такої ж ефективності, як ринкова, що зумовлює необхідність здійснення додаткових виробничих та інституційних витрат на управління організаційною поведінкою [13, с. 78].

До другого типу суперечностей відносять протиріччя між сферами впливу адміністративного управління організаційною поведінкою та природними межами екосистем (наприклад, басейни річок). Досить важко досягнути узгодженого, дієвого та водночас оперативного адміністративного управління, що реалізується різними організаційними системами в межах одного цілісного природного комплексу. Разом з тим, сучасний рівень соціально-економічного розвитку адміністративних територій з різною специфікою екологічного управління вимагає оптимального вирішення для збереження в визначених допустимих межах показників якості природних екосистем [13]. Зазначене протиріччя доречно назвати еколого-адміністративним. Щонайменше, дане протиріччя помітне на глобальному рівні, що зумовлено різними поглядами незалежних країн на свою екологічну політику та майже повна відсутність скоригованих дій щодо збереження природних екосистем.

Зрештою, третій тип суперечностей виникає внаслідок невідповідності домінуючого інерційного мислення осіб, які приймають рішення, і нової свідомості, яка орієнтована на екологічно безпечний розвиток (еколого-психологічне протиріччя). У економічній системі для переважної більшості осіб, що прий-

Рис. 1. Логічна схема ліквідації конфліктності та гармонізації інтересів суб'єктів забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі

Джерело: сформовано автором на основі [4; 14; 16].

мають рішення, екологічна складова відіграє, як правило, другорядну роль. Ця проблема є доволі важливою, оскільки від її розв'язання залежить ефективність системи екологічного управління, елементами якої є особи, які приймають рішення.

З огляду на те, що у відтворювальному процесі збалансоване природокористування передбачає як економічний процес експлуатації природних ресурсів, так і їх охорону, варто сформувати напрями інтеграції різних інтересів суб'єктів забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі, що спираються на виявлення конфліктів цілей суб'єктів організаційно-економічного забезпечення екологічної

безпеки в аграрному секторі та їх ліквідацію з використанням принципів системного підходу та інструментарію конфлікт-менеджменту. Як приклад, основний конфлікт в питанні забезпечення екологічної безпеки, проявляється коли стикаються інтереси економічні (місцеві органи влади зацікавлені в максимальному використанні природних ресурсів господарюючими суб'єктами, оскільки в такому разі отримають максимальні надходження до бюджету) та екологічні (місцеві органи влади зацікавлені в збереженні природно-ресурсного потенціалу регіону, що можливо лише при мінімальному втручанні в природні екосистеми) [12–15].

Для забезпечення сталого розвитку потрібно вирішувати всі наявні та можливі конфлікти, враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін, навіть тих, які відносяться до різних інститутів. Взаємодія суб'єктів господарювання (їх мета — максимальний прибуток за мінімальних затрат), державних органів влади (формування організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки в аспекті сталого розвитку аграрного сектора) та суспільства (бажання до покращення умов життя, безпечні екологічні умови, зменшення антропогенного навантаження) призводить до формування різноспрямованих інтересів щодо єдиної мети — створення ефективної системи організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі.

Аналізуючи взаємодію стратегічних і тактичних цілей системи забезпечення екологічної безпеки в аграрній сфері через призму ринкових перетворень та компетенцій державних органів влади і органів місцевого самоврядування, можна оцінити не тільки їх конфліктність, але й визначити ефективність розподілення функцій між ними, встановити можливе дублювання. Для вирішення конфлікту цілей, необхідно детально розглянути кожну ціль та розбивати її на підцілі до тих пір, поки суть конфлікту не проявить себе. Лише в такому випадку можна досягти компромісного рішення, сформувавши необхідні для цього інструменти та забезпечивши процес ліквідації протиріч між учасниками конфлікту.

З урахуванням аналізу наведених положень визначено напрями ліквідації конфліктності та гармонізації інтересів суб'єктів забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі (рис. 1), які передбачають: зміну парадигми економічного розвитку з технократичної на екологічно безпечну; формування дієвого організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної безпеки завдяки оптимальному поєднанню ринкових та державних важелів впливу, спрямованих на передбачення та попередження загроз, а не ліквідацію наслідків; оптимізацію організаційної структури забезпечення екологічної безпеки.

Також слід зауважити, що збалансованість інтересів суб'єктів організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі досягається у спосіб об'єднання зусиль у сфері управління цією безпекою та реалізації стратегічних пріоритетів екологічної політики через формування екологічної свідомості населення, належне інноваційне забезпечення аграрного виробництва, розробку відповідної законодавчої та нормативно-правової бази тощо.

ВИСНОВКИ

Таким чином, до основних типів конфліктів інтересів у сфері екологічної безпеки відносяться: еколого-економічні, еколого-організаційні і еколого-психологічні конфлікти. Вирішення цих конфліктів на різних рівнях підвищує ефективність управління процесом забезпечення екологічної безпеки. Запропоновано теоретико-методологічну модель інституціональної мотивації розвитку еколого-безпечного аграрного виробництва, що передбачає балансування інтересів суб'єктів екологічної безпеки в аграрному секторі. Визначено напрями ліквідації конфліктності та гармонізації інтересів суб'єктів забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі, які враховують: зміну парадигми економічного розвитку з технократичної на еколого-безпечну; формування дієвого організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної безпеки завдяки оптимальному поєднанню ринкових та адміністративних важелів впливу, спрямованих на передбачення загроз та запобігання їх виникненню, а не на ліквідацію наслідків; оптимізація організаційної структури забезпечення екологічної безпеки. Балансування інтересів суб'єктів організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі досягається завдяки об'єднанню зусиль у сфері управління цією безпекою та реалізації стратегічних пріоритетів екологічної політики через формування екологічної свідомості населення, належне інноваційне забезпечення аграрного виробництва, розробку відповідної законодавчої та нормативно-правової бази тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ткач А.А. Інституціональна економіка. Нова інституціональна економічна теорія: навч. посібник / А.А. Ткач. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 304 с.
2. Веблен Т. Теория праздного класса: [Пер. с англ.] / Т. Веблен. — М.: Прогресс, 1984. — 367 с.
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт; [пер. с англ. А. Н. Нестеренко]. — М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. — 527 с.
4. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів: [монографія] // М.А. Хвесик, В.А. Голян. — К.: Кондор, 2007. — 480 с.
5. Чудовська В.А. Інституційне забезпечення органічного виробництва в сільському господарстві / В.А. Чудовська // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали доповідей міжн. наук.-практ. конф. (м. Суми, 3–5 квітня 2012 р.) / Відп. за вип. О.В. Прокопенко. — Суми: СумДУ, 2012. — Т.1. — С. 190–191.

6. *Івашина О.Ф.* Інституціоналізація економічного розвитку [монографія] / О.Ф. Івашина — Дніпропетровськ: Наука та освіта, 2009. — 284 с.
7. *Грановська Л.М.* Раціональне природокористування в зоні еколого-економічного ризику: монографія / Л.М. Грановська. — Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. — 372 с.
8. *Галушкіна Т.П.* Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм: [монографія] / Галушкіна Т.П., Грановська Л.М. — О.: ІПРЕЕД, 2009. — 372 с.
9. *Polonyi K.* The Economy as Instituted Process. Trade and Market in the Early Empires / K. Polonyi. — Clencoe, 1957. — 87 p.
10. *Жук В.М.* Застосування інституціональної теорії у вирішенні проблем розвитку бухгалтерського обліку / В.М. Жук // *Фінанси України.* — 2010. — № 9. — С. 115–123.
11. *Ткачук В.А.* Інституціональне середовище сталого розвитку сільських територій / В.А. Ткачук // *Вісник Сумського національного аграрного університету.* Серія: Економіка і менеджмент. — 2013. — Вип. 12. — С. 230–234.
12. *Рогач С.М.* Інституціональні домінанти екологізації аграрного природокористування / С.М. Рогач // *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.* Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. — 2013. — Вип. 181(6). — С. 194–201.
13. *Муравых А.И.* Теоретические основы управления экологической безопасностью: [монография] / А.И. Муравых. — М.: КОМЭК, 2008. — 296 с.
14. *Хлобистов Є.В.* Суспільні конфлікти у сфері екологічної (природно-техногенної) безпеки / Є.В. Хлобистов, Л.В. Жарова // *Механізм регулювання економіки.* — 2011. — № 1. — С. 16–23.
15. *Knight J.* Institutions and Social Conflict / Knight J. — Cambridge: Cambridge University Press, 1992. — 340 p.
16. *Самойлік М.С.* Ресурсно-екологічна безпека регіону: [монографія] / М.С. Самойлік. — Полтава: ПолтНТУ, 2014 — 325 с.

УДК 631.147:632.915

ОЦІНКА ГЕРБОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ НА ПОСІВАХ СОЇ У ПЕРЕХІДНОМУ ПЕРІОДІ ДО ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Л.Б. Плаксюк
аспірант

А.В. Вдовиченко
кандидат сільськогосподарських наук
директор ДП Дослідне господарство «Сквирське»

Ю.В. Терновий
кандидат сільськогосподарських наук
директор Сквирської дослідної станції органічного виробництва

Інститут агроєкології і природокористування НААН

Оцінено гербологічну ситуацію на посівах сої в перехідному періоді до органічного землеробства. Висвітлено основні завдання конверсійного періоду та низку аспектів стратегії адаптації агроєкоосистеми. Визначено основні заходи, що забезпечують стабільність агроєкоосистеми при зрушеннях вегетаційного періоду внаслідок зміни клімату. Доведено необхідність розроблення науково-обґрунтованої стратегії переходу від традиційного до органічного землеробства.

Ключові слова: органічне землеробство, зміна клімату, перехідний період.

Показники рівня врожайності рослинної продукції перебувають у тісному взаємозв'язку з мінливістю кліматичних умов. Висота снігового покриву, підвищення або зниження середньодобової температури, збільшення чи зменшення кількості опадів і навіть коливання

швидкості вітру — це все прямо впливає на майбутні врожаї.

Органічне землеробство більше, ніж традиційне, піддається впливу метеорологічних умов. Особливої небезпеки мінливість кліматичних показників набуває в період переходу